

ΧΡΗΣΙΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ “ΑΜΙΛΗΤΟΥ ΝΕΡΟΥ”, ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΟΥ *

Ἡ βασικὴ σημασία τοῦ ὕδατος εἰς τὸν ἄνθρωπον δι’ αὐτὴν πρῶτον τὴν συντήρησίν του εἰς τὴν ζωὴν καὶ ποικίλας ἄλλας συναφεῖς ἀνάγκας του συνέτεινεν, ὥστε τοῦτο, ὡς ὁ ἄρτος, νὰ καταλάβῃ θέσιν ἐξέχουσαν εἰς τὸν ὅλον βίον του, συγχρόνως δὲ νὰ δημιουργηθοῦν καὶ διαμορφωθοῦν εἰς τὸν λαόν, παραδόσεις (ὡς π.χ. περὶ τοῦ ἀθάνατου νεροῦ κ.ἄ.), ἰδίᾳ δὲ δοξασίαι καὶ εἰδικαὶ χρήσεις αὐτοῦ, δεισιδαίμονος ἢ μαγικοῦ χαρακτῆρος, εἰς διαφόρους τελετουργικὰς πράξεις ὡς καὶ εἰς μαγικὰς, μαντικὰς ἐνεργείας καὶ ἄλλας.

Ἐξ εὐρύτερας μελέτης ἡμῶν περὶ τῆς ἐν γένει σημασίας τοῦ ὕδατος εἰς λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις, μαγικὰς ἐνεργείας καὶ διαφόρους ἄλλας χρήσεις, ὡς κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὴν τελευτήν, ἐπίσης πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐξ ἀσθενειῶν, εἰς σχετικὸς ἐξορισμούς, ραντισμούς κ.ἄ., ἐξετάζομεν ἐνταῦθα εἰδικώτερον τὸ θέμα τοῦ «ἀμίλητου νεροῦ» εἰς τὸν λαὸν ἐν σχέσει καὶ πρὸς τὴν δοξασίαν, ὅτι τὸ νερὸ κοιμᾶται εἰς τινὰ χρονικὴν στιγμὴν τοῦ εἰκοσιετραῶρου.

I

Ἡ πίστις εἰς τὸν λαὸν περὶ ὕπνου τοῦ ὕδατος ἀπαντᾷ πολλαχοῦ. Σχετικὰς δοξασίας καὶ παραδόσεις συνεκέντρωσεν ἤδη ἐκ Κρήτης καὶ Λάστας Γορτυνίας καὶ ἔδημοσίευσεν πρῶτος, ὡς κατωτέρω, ὁ Ν. Γ. Πολίτης¹. Κατ’ αὐτὸν πιστεύεται εἰς Λάσταν Πελοποννήσου, ὅτι εἰς κάθε πηγὴν «μένει καὶ Νεράϊδα. Γιὰ τοῦτο ὁ

* Ἡ μελέτη αὕτη ἐγένετο ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἐκτελουμένης ὑπ’ ἐμοῦ ἐρευνητικῆς λαογραφικῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Διευθυντοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, διὰ τῆς οἰκονομικῆς χορηγίας τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν (ΒΙΕ).

¹ Βλ. Παραδόσεις, τόμ. Α’, ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 394 - 395, ἀρ. 662, 663 καὶ εἰς Λαογρ., τόμ. 3 (1911), σ. 502-3.

ἄνθρωπος τὴ νύχτα ποὺ ἤθελε νὰ περάσῃ κοντὰ ἀπὸ τρεχούμενο νερὸ δὲν μίλαγε, γιὰ νὰ μὴν τοῦ πάρῃ ἡ Νεραΐδα τὴ φωνή του. Ἐπὶ καμπόσες βολές (καὶ τοῦτο ἀκόμα τὸ λένε μερικὲς γυναικες, ὅτι τὸ εἶδανε) τὸ νερὸ τὴ νύχτα κοιμᾶται, ὅπου λέμε, μένει χωρὶς νὰ κουνηθῇ ὀλότελα, καὶ τότε πλὴν ἡ Νεραΐδα ἔναι ἔκει στὸ νερό. Ἐπὶ γιὰ νὰ φύγῃ ἡ Νεραΐδα καὶ τρέξῃ πάλι τὸ νερὸ ἔναι ἐτοῦτο: ὁ ἄνθρωπος πετᾷ μιὰ πέτρα μὲς ἰς τὸ νερό, καὶ τότε ἀμέσως ἡ Νεραΐδα φεύγει καὶ τὸ νερὸ τρέχει»¹. Ἐπίσης εἰς τὸ Καστριὸν Κυνουρίας ἀναφέρεται, ὅτι «ὅταν εὐρεθῇ τις πρὸ τοῦ κοιμωμένου νεροῦ, ὀφείλει νὰ μὴ ἐκβάλλῃ φωνήν, ἂν θέλῃ νὰ μὴ πάθῃ μέγα τι κακόν, οὔτε νὰ διαβῇ ἄνωθεν αὐτοῦ, οὐδὲ νὰ πῆν ἐκ τοιοῦτου ὕδατος, διότι τὸν ἀναμένει βέβαιος θάνατος. Ἐν μεταξὺ πολλῶν παρευρεθέντων, ἴδη εἶς τὸ κοιμώμενον ὕδωρ, ποιεῖ τοῦτο γνωστὸν καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ νευμάτων, ἵνα μὴ, πρὶν ἴδωσιν αὐτό, ὀμιλήσωσιν ἢ πῶσιν»². Ἀπὸ τὸ κοιμώμενον ὕδωρ κατὰ τὴν νύκτα, συμφώνως πρὸς δοξασίας εἰς Κρήτην, ἐάν τις θέλῃ νὰ πῆν «πρέπει νὰ ταραξῇ μὲ τὸ χέρι, γιὰ νὰ τὸ ξυπνήσῃ γιατί ἄλλιως τὸ νερὸ ἀγανακτεῖ καὶ τοῦ παίρνει τὸ νοῦ του»³ ἢ διὰ νὰ τὸ ἀφυπνήσῃ πρέπει νὰ εἴπῃ «ξύπνα, ξύπνα κι ὁ δράκος θὰ σὲ πῆ» (Λασιῖθι)⁴.

Εἰς τὴν Νάξον ὑπάρχει ἡ πίστις, ὅτι κατὰ τὴν νύκτα, ὅταν τις μεταβαίῃ πρὸς ἀντλήσιν ὕδατος ἐκ πηγῆς ἢ φρέατος «πρέπει νὰ καλησπερίσῃ τὸ νερὸ κ' ὕστερα νὰ βάλῃ τὸ βιτσιβίδι ἢ τὴν λαίνα στὴ γάνουλα νὰ ἔμώσῃ. Τὸ νερό, λέσιν, ὅπως κοιμᾶται κ' οἱ Ἀνεραΐδες, ποὺ 'ν' ἔκει κοδιά, φεύγουσι μὲ τὴ γαλησπέρα. Ἐμα βάλι σηκωθῇ καένας τὴ νύχτα νὰ πικῇ νερὸ ἀπὸ τὴ νοκά⁵, πρέπει νὰ τὸ δαδουλήσῃ⁶, κι ἀπέκειο νὰ πικῇ. Δὲ γάνει, λέσι, νὰ πικῇ χωρὶς νὰ τὸ δαδουλήσῃ, ἵατὶ θ' ἀρρωστήσῃ»⁷.

Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐκ Πόντου Μ. Ἀσίας, πιστεύεται ὁμοίως, ὅτι «κάθε βρύση, κάθε ρυάκι, κάθε πηγὴ, κάθε ποτάμι εἶχε τὴ «μάϊσσά» του, τὴν μάγισσά του, τὴ νεραΐδα του» καὶ ὅτι τὸ νερὸ ἐκοιμᾶτο «εἰς ὄρισμένας περιστάσεις». Ἐάν τις ἤθελε διέλθει ἐκεῖθεν τὴν ὥραν αὐτὴν, θὰ ἐξεπληροῦτο ὅτι ἤθελε ζητήσῃ.

¹ Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, ἔνθ' ἀν., σ. 394-395, ἀρ. 663.

² Βλ. Θ. Ἀθανασοπούλου, Τὸ νερὸ ποὺ κοιμᾶται. Λαογρ., τόμ. 3 (1911) σ. 501.

³ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἀν., σ. 394, ἀρ. 662.

⁴ Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητ. Ἑλλ. Λαογρ., Ἐπ. Α. Ἀρχ., ἔτ. Ε-ΣΤ (1943-44) σ. 97. (Ἀνάτ., τεύχ. Γ', σ. 17).

⁵ δοχεῖον ἐκ τοῦ ὁποίου πίνει τις νερό.

⁶ νὰ τὸ ἀνακινήσῃ.

⁷ Δ. Β. Οἰκονομίδου, Ναξιμακὰ παραδόσεις. Λαογρ., τόμ. 17 (1957) σ. 48-49, ἀρ. 47.

Ἐπῆρχε δὲ ἔθιμον αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν νύκτα τῆς Πρωτοχρονιάς νὰ φέρουν προσφοράς, σῦκα, καρύδια, ὀπώρας κ.ἄ. εἰς τὴν πηγὴν τοῦ χωρίου χωρὶς νὰ ὀμιλήσουν¹. Οἱ μεταβαίνοντες εἰς τὴν πηγὴν, μετὰ τὴν ἀπόθεςιν παρ' αὐτὴν τῶν προσφορῶν τούτων, «ἐκαλαντίαζαν» τὸ κοιμισμένο νερό, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ὡς ἀκίνητον καὶ ἐξυπνοῦσε². Ἐγέμιζαν τότε τὴν λάγηνον καὶ μὲ τὸ νερὸ τοῦτο, τὸ ὁποῖον μετέφερον ἐν σιωπῇ εἰς τὴν οἰκίαν, ἐρράντιζον τὰ δωμάτια τῆς οἰκίας, ἐπιλέγοντες «κάλαντα καὶ καλὸς καιρὸς, πάντα, καὶ τοῦ χρόνου»³.

Εἰς Ἄνδρον τέλος ἀναφέρεται, ὅτι «οἱ θαλασσινὲς Ἄνεράϊδες κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ὅταν κοιμοῦνται τὰ νερά, λούονται εἰς τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν»⁴.

Ὁ Ν. Γ. Πολίτης⁵, ἐξετάζων τὸ θέμα τοῦτο, δηλ. τὸ περὶ τοῦ ὕπνου τοῦ ὕδατος, παρατηρεῖ, ὅτι ἡ δοξασία αὕτη ὡς καὶ «ἡ περὶ τιμωρίας τῶν ταραττόντων τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ, φαίνεται ἐνέχουσα τὸν χαρακτῆρα παλαιότητος πρωτογενοῦς θρησκευτικῆς παραστάσεως. Διότι παρουσιάζεται πάσχιον καὶ ἐνεργοῦν αὐτὸ τὸ στοιχεῖον τῆς φύσεως καὶ ὄχι κχωρισμένως αὐτοῦ ἀνθρωπόμορφος ἢ θηριόμορφος προσωποποιεῖα. Φέρεται δ' ὅμως παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ ἡ αὕτη δοξασία καὶ ὑπὸ τύπους χωρισμοῦ τῆς μορφοειδοῦς ψυχῆς τοῦ στοιχείου ἀπὸ τῆς ὕλης αὐτοῦ», οὕτω δὲ «πολλὰ παραδόσεις φέρονται παρ' ἡμῖν περὶ στοιχείων τῶν πηγῶν καὶ πηγῶν, βλαπτόντων τοὺς πίνοντας νερὸν ἄνευ δεισιδαιμόνων προφυλάξεων ἢ τοὺς ὀπωσδήποτε ἐνοχλοῦντας αὐτά»⁶.

Εἰς τὴν πίστιν ταύτην ἥτις ἐνουπάρχει καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρω παραδόσεις καὶ δοξασίας ἐκ Λάστας, Νάξου καὶ Πόντου νομίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ ἀποδοθῇ ἔτι καὶ ἡ ἀποφυγὴ ὄρισμένων ἐνεργειῶν, προφανῶς, ἵνα μὴ ταραχθῇ τὸ ἐντὸς τοῦ ὕδατος δαιμονικὸν ὄν. Οὕτω π.χ. εἰς τὸ Μανιάκι Μεσσηνίας «δὲν οὔρου, οὔτε πτύου εἰς ποταμόν, οὔτε κοιμοῦνται κοντὰ σὲ τρεχούμενα νερά «γιατὶ κανιὰ βολὰ σηκώνεται τὸ νερὸ καὶ τὸν πινίγει»⁷.

¹ Βλ. Ἱ. Σαλλαπασιδου, Ἔθιμα καὶ προλήψεις ἐν Πόντῳ, Ποντ. Φύλλα, ἔτ. Β' (1937-38), τεύχ. 15, σ. 148-149. Πρβλ. καὶ Α. Α., χειρ., ἀρ. 2584, σ. 8. (συλλ. ἐκ προσφύγων τοῦ Πόντου ὑπὸ Κυριακῆς Μορφοπούλου, Ἐπισκοπὴ Ναούσης 1962)

² Βλ. Ἀ. Φωστηροπούλου, Λαογραφικὰ Ἰμέρας, Ἀρχ. Πόντου, τόμ. 19 (1954), σ. 259. Βλ. καὶ Α. Α., χειρ. 2584, ἐνθ' ἄν., σ. 8.

³ Ἱ. Σαλλαπασιδου, ἐνθ' ἄν.

⁴ Βλ. Ἱ. Κ. Βογιατζίδου εἰς Ἄνδρ. Χρονικά, ἀρ. 5, τόμ. Β' (1956), σ. 234.

⁵ Βλ. εἰς Λαογρ., τόμ. 3 (1911), σ. 503.

⁶ Ἐνθ' ἄν., σ. 503.

⁷ Γ. Ἀ. Μέγα, ἐνθ' ἄν., σ. 97. (Ἀνάτ., τεύχ. Γ', σ. 17).

II

Πρὸς τὰς δοξασίας ταύτας, ὡς ἀνωτέρω, περὶ ἐνοικίσεως γενικῶς δαίμονος (Νεράϊδας, στοιχειῶν κλπ.) εἰς τὸ ὕδωρ, αἵτινες ἀντιλήψεις πιστοῦνται ἔτι καὶ ἐξ ἄλλων λαϊκῶν ἐθιμικῶν ἐνεργειῶν¹, καὶ κατὰ τὰς ὁποίας δέον νὰ νοηθῇ ὕπνος τοῦ ὕδατος καὶ ὑποχρέωσις τῆς ἀφυπνίσεώς του πρὸς ἔγερσιν προφανῶς τοῦ ἐν αὐτῷ οἰκοῦντος πνεύματος, δέον νὰ σχετισθῇ, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, καὶ ἡ μεταφορὰ ἐκ πηγῆς ἀ μ ί λ η τ ο υ ν ε ρ ο ῦ, δηλ. ἐν σιωπῇ, καὶ χρῆσις αὐτοῦ εἰς ἐθιμικὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ. Οὕτω πιστεύομεν, ὅτι εἰς τὴν χρῆσιν ἀμίλητου νεροῦ, ὑπόκειται ἡ πίστις, ὅτι μὲ τὸ μεταφερόμενον οὕτω, δηλ. ἐν σιωπῇ, ὕδωρ, ἐπιζητεῖται, νὰ μὴ ταραχθῇ τὸ ἐν αὐτῷ ὑπάρχον δαιμονικὸν ὄν καὶ καταστῇ ἔτσι δυσμενῶς διατεθειμένον πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος τούτου σκοπόν, οὕτω δὲ ἀντὶ ὠφελείας ἐπιφέρῃ βλάβην.

Ἡ σιωπὴ εἰς ἐνεργείας λατρευτικοῦ, ἰδίᾳ δὲ μαγικοῦ καὶ μαντικοῦ περιεχομένου, ἔχει τὴν βαθυτέραν ἔννοιαν τῆς παρακωλύσεως τῆς διαταράξεως τοῦ τυπικοῦ τῆς τελετουργικῆς πράξεως, οὕτω δὲ τῆς ματαιώσεως τοῦ ἐπιδιωκόμενου δι' αὐτῆς σκοποῦ. Δύναται τις νὰ εἴπῃ γενικώτερον, ὅτι αὕτη ἐνισχύει τὴν δύναμιν τοῦ τελετουργοῦ (ιερέως, μάγου, θεραπευτοῦ διὰ μαγικῶν ἐνεργειῶν κ.ἄ.) διὰ τὴν πλήρωσιν ἐπιθυμιῶν πέραν τοῦ ἀνθρωπίνως δυνατοῦ κατὰ τὴν μέσῳ τῆς τελετουργικῆς πράξεως ἄμεσον ἐπαφὴν του μὲ ὑπερφυσικὰς δυνάμεις (δαιμονικὰ ὄντα) καὶ τὴν ἄσκησιν οὕτω ἐπιρροῆς ἐπ' αὐτῶν, ὥστε ταῦτα νὰ ὑποταχθῶν καὶ τεθοῦν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του². Ἡ σιωπὴ οὕτω ἀποτελεῖ ἐπιβαλλόμενον ὄρον εἰς λα-

¹ Οὕτω ἐν Μοσχονησίῳσι οἱ γεωργοὶ ἄγοντες τοὺς βόας διὰ νὰ τοὺς ποτίσουν, θέτουν εἰς τὰ κέρατά των κουλλούρας, ὡς προσφορὰν βεβαίως εἰς τὸ στοιχεῖο τοῦ ὕδατος» (*N. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, τόμ. Β', σ. 1070). Τὸ πρῶτὴ τῆς Πρωτοχρονιάς αἱ γυναῖκες εἰς Σκύρον «παίρνουν στὴ τσέπη τους σῦκα, σταφίδες, μουστότητες, καρύδια κί' ὅτι ἄλλα καλούδια ἔχει ἢ κάθε μιά, γὰ νὰ γλυκάνουν τὰ νερά» (*N. Πέρδικα*, Σκύρος, τόμ. 1, Ἀθῆναι 1940, σ. 129). Εἰς τὴν Κορμίσαν Σερρῶν τὴν Τετάρτην, μετὰ τὴν τέλεισιν τοῦ γάμου, «θὰ πῆν ἡ νύφη πρώτη φορὰ στὴ βρύση. Ρίχνει μέσα στὴ γούρνα χρήματα, κουφέτα, ρύζι» (Λ. Α., χειρ. ἀρ. 2762, σ. 88, συλλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Κορμίσα Σερρῶν 1963). Εἰς δημόδιη παράδοσιν ἐκ Καλύμνου ἀναφέρεται ἡ συνήθεια νὰ ἀνάπτεται κανδήλα εἰς τὸ Στοιχειῶ, ἢ παράλειψις δ' αὕτη ἐπιστεῦτο, ὅτι ἡδύνατο νὰ διαθέσῃ τοῦτο δυσμενῶς, ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ βλάβην εἰς τὸν ἐρχόμενον εἰς τὴν πηγὴν διὰ νὰ πῆν ὕδωρ. (βλ. *N. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, τόμ. Β', σ. 1071). βλ. καὶ *Σ. Ἀναγνωστοπούλου*, Λαογραφικὰ Ρούμελης, Ἀθῆναι 1955, σ. 60 κλπ.

² βλ. *G. Van der Leeuw*, *Phänomenologie der Religion*, 2te Aufl., Tübingen 1956, σ. 491-493.

τρυντικές τελετές, μαγικές πράξεις, άλλας δεισιδαίμονας ενεργείας εις διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου, εις τὴν λαϊκὴν λατρικὴν κ.ἄ. διαφορῶν λαῶν ¹.

Εἰς τὸν εὐρύτερον κύκλον τελετουργικῶν σήμερον ενεργειῶν τοῦ λαοῦ εἰς τὰς ὁποίας τὸ στοιχεῖον τῆς σιωπῆς ἐνέχει εἰδικὴν σημασίαν περιλαμβάνονται καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ «ἀμίλητο νερό». Τοιαῦται δ' ἀπαντοῦν ἰδίᾳ εἰς ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας μὲ μαντικὸν χαρακτῆρα, εἰς μαγικὰς ενεργείας, ἔθιμα τοῦ γάμου, τῆς γεωργίας, ξηνητείας κλπ. περὶ τῶν ὁποίων καὶ γίνεται ἔνταῦθα λόγος.

Α'.—Εἰς μαντικὰς ἔθιμικὰς πράξεις, ἰδίᾳ κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τοῦ γενεσίου τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ (24 Ἰουνίου), τῆς κοινῶς εἰς τὸν λαὸν ἡμέρας τ' "Αἱ Γιαννιοῦ τοῦ Κληδόνου, τοῦ Φανιστῆ, τοῦ Λαμπροφόρου, τοῦ Λιοτροπιοῦ κ.ἄ., ἐπίσης καὶ κατ' ἄλλας περιστάσεις, ὡς κατὰ τὰς Ἀπόκρεως, τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγ. Θεοδώρων (Σάββατον τῆς πρώτης ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν) κ.ἄ., ἀπαντᾷ καὶ ἡ σχετικὴ χρῆσις τοῦ ἀμίλητου νεροῦ. Διὰ τῶν μαντικῶν ενεργειῶν τούτων, ἀσκουμένων ὑπὸ ἀγάμων ἰδίᾳ νεανίδων, ἐπιζητεῖται, ὅπως ἀποκαλυφθῇ εἰς αὐτὰς τὸ ὄνομα ἢ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον θὰ ὑπανδρευθοῦν.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω περιστάσεων σπουδαιότεραν σημασίαν κατέχει ἡ ἑσπέρα τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου (24 Ἰουνίου) διὰ τὸ κατ' αὐτὴν πλατέως διαδεδομένον ἔθιμον τῆς τελετουργικῆς τοποθετήσεως ἐντὸς ὑδρίας ἢ ἄλλου δοχείου τῶν λεγομένων σημαδιῶν (μήλων, κοσμημάτων κ.ἄ.) διὰ τῶν ὁποίων μαντεύονται αἱ νεάνιδες, ὡς ἀνωτέρω, περὶ τοῦ νέου τὸν ὁποῖον θὰ ὑπανδρευθοῦν, οἱ δὲ νέοι περὶ τῆς γυναικὸς τὴν ὁποίαν θὰ νυμφευθοῦν. Πρὸ τῆς τοποθετήσεως τῶν ἀντικειμένων τούτων εἰς τὸ δοχεῖον, τίθεται ἐντὸς αὐτοῦ ποσότης ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἔχει μεταφερθῆ ἔν σιγῇ ἀπὸ τὴν βρῦσιν. Ἐπειτα ἐκ τοῦ δοχείου τούτου μὲ τὸ ἀμίλητο νερό, ἐσφραγισμένου κατὰ τὸ στόμιον μὲ κόκκινον ὕφασμα καὶ ἐκτεθειμένου τὴν νύκτα εἰς τὰ ἄστρα, θὰ γίνῃ τὴν ἐπομένην ἢ ἐξαγωγὴ τῶν σημαδιῶν (τὸ ἄνοιγμα τοῦ Κληδόνου) μὲ συνοδίαν τραγουδιῶν.

Τὸ μαντικὸν ἔθιμον τοῦτο εἶναι σχεδὸν πανελλήνιον, αἱ δὲ σχετικαὶ μὲ τὸ ἀμίλητο νερό ἔθιμικαὶ ἐνέργειαι ἀπαντοῦν ἐπίσης εὐρῶς διαδεδομένα. Οὕτως εἰς Σέρρας παλαιότερον «τὴν παραμονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στὶς γειτονιὰς τὰ κοριτσόπουλα δημιουργοῦσαν συγκέντρωσι καὶ ἀνοίγανε τὸν «κλήδονα μὲ τ' Ἁγιαννοῦ τὴ χάρη». Στὸν Κλήδονα ἐλάμβανε μέρος κάθε κόρη τῆς γειτονιᾶς δίνοντας ἕνα ὀτιδῆποτε μικρὸ σημαδάκι ὡς ἀντικείμενον ἀναγνωρίσεως. Σὲ μιὰ μακροῦστενη χύτρα (βυτίνα) ἐτοποθετοῦσαν ὅλα τὰ ἀντικείμενα μέσα στὸ «ἀμίλητο νερό» ἔκλειναν

¹ Βλ. *Jungwirth*, Schweigen. Handw. d. deutsch, Aberggl., VII, 1953, στ. 1461 κ.ἑξ.

τὸν κλήδονα μὲ κόκκινο μαντήλι καὶ τὸν ἐστόλιζαν μὲ ἄνθη τοῦ κλήδονα¹.

Εἰς πολλοὺς τόπους συνηθίζεται νὰ παραλαμβάνεται τὸ ἀμίλητο νερὸ ἀπὸ τρία μέρη, π.χ. τρεῖς πηγάς, ἐκεῖνος δὲ ὅστις θὰ τὸ μεταφέρει δέον νὰ εἶναι ἀμφιθαλής². Οὕτω εἰς Σμύρνην «ἔπαιρναν ἕνα κουμάρι χωματένιο, ἀμεταχείριστο, καὶ τὸ ἴδιναν σ' ἕνα παιδάκι νὰ τὸ γεμίση νερὸ ἀπὸ τρία σπίτια ποὺ νὰ κατοικοῦσαν μονοστέφανες. Τὸ παιδί θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη ζωντανοὺς τοὺς γονεῖς του καὶ νὰ πάρῃ τὸ νερὸ χωρὶς νὰ πῆ λέξι σὲ κανένα»³. Εἰς τὴν Σκῦρον τὸ ἀμίλητο νερὸ μεταφέρουν αἱ νέαι «μ' ἕνα καινούργιο λαήνι» «κάτω ἀπ' τὸ ζουρεῖο⁴ τοῦ μύλου»⁵ ἢ «ἕνα κορίτσι ἢ ἀγόρι πρωτογέννητο ποὺ νὰ ἔχη στὴ ζωὴ τοὺς γονεῖς» (Κρήτη⁶, Κάρπαθος⁷). Αἱ νεάνιδες αἱ ὁποῖαι μεταφέρουν τὸ ἀμίλητο νερὸ διὰ τὸν Κλήδονα πρέπει νὰ εἶναι ἔτι «ἀπάρθενες» καὶ «συνόνομες»⁸.

Τὸ νερὸ τοῦτο θεωρεῖται ἰδιαίτερος, ὅτι φέρει τύχην, δηλ. πρὸς γάμον· διὰ τοῦτο εἰς Ἄργος Ὁρεστικὸν μαζί μὲ τὰς νεάνιδας καὶ «μεγάλῃ κοπέλλα ποὺ δὲν παντρεύτηκε στὴν ὥρα της, ρίχνει κι αὐτὴ ἕνα χρυσὸ δαχτυλίδι, γιὰ νὰ τῆς φέρῃ τύχη»⁹.

Τὸ ἀμίλητο νερὸ τοῦ Κληδόπου πιστεύεται ὡς περιέχον ἐνεργὸν δύναμιν καὶ ἐκτὸς τῆς ὑδρίας εἰς ἣν ἔχουν ἀποτεθῆ τὰ «μαντικὰ σημάδια», διὸ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ ἐν συνεχείᾳ μετὰ τὴν ἐξαγωγήν των καὶ εἰς ἄλλας σχετικὰς ἐνεργείας. Οὕτω εἰς

¹ Ν. Πέτροβιτς, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Σερρών, Σερρ. Χρον., τόμ. Α' (1953), σ. 142. Πρβλ. Γ. Α. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας², Ἀθήναι 1963, σ. 216. Βλ. καὶ Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2477 (συλλ. Δ. Καραγιαννόπουλος, Παλαίφυτον Γιαννιτσῶν 1959), σ. 32 καὶ Π. Α. Μπιμπέλα, Λαογραφικὰ Κυθωνιῶν, (Ἀἰβαλίη) Μοσχονησιῶν κλπ., Ἀθήναι 1956, σ. 59.

² Περὶ τῆς σημασίας τῶν ἀμφιθαλῶν παίδων εἰς λαϊκὰς ἐκδηλώσεις βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Οἱ ἀμφιθαλεῖς εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ. Ἄρχ. τοῦ Θρακ. Γλωσσ. καὶ Λαογρ. Θεσ., τόμ. ΙΓ' (1946-47), σ. 193-208.

³ Συλβίον, Ὁ Κλήδονας, Μικρασ. Χρον., τόμ. Γ' (1940), σ. 394. Πρβλ. καὶ Π. Νικήτα, Τὸ Λεσβιακὸ μνηολόγιον, Μυτιλήνη 1953 (Λεσβιακά. Τόμ. Α', τευχ. Α'), σ. 109 καὶ Ἑλληνικῆς Σταμούλη-Σαραντῆ, Λαογραφικὰ σύμμεικτα Μ. Ἀσίας, Μικρασ. Χρον., ἔνθ' ἀν., σ. 333-334.

⁴ τροχὸς ὑδρομύλου.

⁵ Νίκης Πέροδικα, Σκῦρος, τόμ. 1, σ. 138.

⁶ Ν. Στρατάκη, Ὁ Κρητικὸς πύθιος Ἀπόλλωνας καὶ ἡ λατρεία τοῦ Κλήδονα, Κρητ. Πρωτοχρ., ἔτος Α', Ἀθήναι 1961, σ. 145.

⁷ Εῦης Βαρίκα - Μόσκοβη, Ὁ Κλειδονας στὴν Κάρπαθο. Δωδεκ. Ἄρχ., τόμ. Γ' (1958) σ. 237.

⁸ Μαρίας Λιουδάκη, Λατρεία στὴν Ἀνατολικὴ Κρήτη. Ἐπετ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ., τόμ. Α' (1938), σ. 490-491.

⁹ Λ. Α. χειρ., ἀρ. 2512, σ. 12 (συλλ. Χρ. Βλάχου, 1962).

Κρήτην κατὰ τὴν μεσημβριάν τῆς ἡμέρας τοῦ Κληδόνου λαμβάνεται ὑπὸ νεάνιδος μικρὰ ποσότης ἀπὸ τὸ ἀμίλητο νερὸ τοῦ δοχείου τοῦ Κληδόνου. Τὸ νερὸ τοῦτο φέρεται ὑπ' αὐτῆς καὶ χύνεται ἐντὸς φρεάτος, ἐνῶ δὲ αὕτη ἴσταται τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπὶ τοῦ χείλους αὐτοῦ φέρει καθρέπτῃν εἰς χεῖρας, ἐστραμμένον πρὸς τὸν ἥλιον οὕτως, ὥστε αἱ προσπίπτουσαι ἐπ' αὐτοῦ ἀκτίνες ἀντανακλῶμεναι νὰ πίπτουν ἐντὸς τοῦ φρεάτος. Τότε προσηλώνουσα τὸ βλέμμα ἐντὸς τοῦ φρεάτος, ὑπάρχει ἡ δοξασία, ὅτι δύναται αὕτη νὰ ἴδῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος τὸ ἴνδαλμα τοῦ μέλλοντος συζύγου της, νὰ διακρίνῃ ἔτι τὸ ἀνάστημα, τὸ ἔνδυμα καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιτήδευμά του, πρὸς δὲ ἂν θὰ ὑπανδρευθῇ ἢ ἂν θὰ ἀποθάνῃ ἐντὸς τοῦ ἔτους¹.

Σημειώνομεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς μαντείας, δηλ. τῆς ἐμφανίσεως μὲ τὴν βοήθειαν καθρέπτου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος τῆς μορφῆς τοῦ μέλλοντος συζύγου τῆς νέας, ἐνθυμίζει ἀνάλογον περίπου, μὲ τινὰς διαφορὰς, κατοπτρομαντεῖαν κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα πλησίον τῶν Πατρῶν. Ὁ Πausanias εἰς τὰ Ἀρχαῖα (Βιβλ. VII, 21, 11-13) λέγει, ὅτι ἐκεῖ, πλησίον ἄλσους, ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Δήμητρος· «μαντεῖον δὲ ἐνταῦθά ἐστιν ἀψευδές, οὐ μὲν ἐπὶ παντί γε πράγματι, ἀλλὰ ἐπὶ τῶν καμνόντων. κάτοπτρον καλωδίω τῶν λεπτῶν δῆσαντες καθιάσι, σταθμώμενοι μὴ πρόσω καθιέσθαι τῆς πηγῆς, ἀλλ' ὅσον ἐπιπαῦσαι τοῦ ὕδατος τῶ κύκλῳ τοῦ κατόπτρου. τὸ δὲ ἐντεῦθεν εὐξάμενοι τῇ θεῷ καὶ θυμιάσαντες ἐς τὸ κάτοπτρον βλέπουσι· τὸ δὲ σφισι τὸν νοσοῦντα ἦτοι ζῶντα ἢ καὶ τεθνεῶτα ἐπιδείκνυσι τούτῳ μὲν τῷ ὕδατι ἐς τοσοῦτο μέτεστιν ἀληθείας...»²

Εἰς Βρύσες Μεραμβέλλου Κρήτης ὑπάρχει ἡ συνθήθεια «οἱ κοπελλιές νὰ πλύνονται μὲ νερὸ τοῦ Κληδόνου καὶ νὰ πορίζουνε³ ὄξω καὶ ὅποιο πρωτοδοῦνε τέτοιο ὄνομα θὰ πάρουνε»⁴. Εἰς τὴν Σῦρον «παίρνουν νερὸ ἀμίλητο τοῦ Κληδόνου καὶ τὸ χύνουν μέσα σὲ μιὰ μπουκάλα· ἔπειτα ρίχτουνε μέσα ἓνα ἀσπράδι ἀπὸ αὐγὸ ἢ μολύβι λειωμένο καὶ δείχτει ὅ,τι δουλειὰ κάνει ὁ ἄντρας ποῦ θὰ πάρουν. Ἄν εἶναι βαποριέρης, θὰ σχηματίσῃ βαπόρι, ἂν εἶναι κτηματίας, θὰ δείξῃ ἀμπέλι, κλημα, ἂν εἶναι μαστορῆς, θὰ δείξῃ τὰ ἐργαλεῖα του»⁵. Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐκ Κυδωνιῶν Μ. Ἀσίας ἀναφέρεται τὸ ἔθιμον νὰ χύνεται «τὸ νερὸ τοῦ Κλήδονα»,

¹ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τόμ. Γ', 1931, σ. 133. Πρβλ. *Arm. Delatte*, *Anecdota Atheniensia*, tom. I, Liège - Paris 1927, σ. 460 «βάλε τὸ κάτοπτρον ἔσω εἰς ὕδριαν καὶ βάλε ὕδωρ βροχῆς ἄλαλον καὶ πλησον αὐτήν».

² Πρβλ. καὶ εἰς *Φαίδ. Κουκουλέ*, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς, τόμ. Α Π, ἐν Ἀθήναις 1948, σ. 163-164.

³ βγαίνουν, ἐξέρχονται.

⁴ πληροφορία τῆς μητρὸς μου, ἐκεῖθεν καταγομένης.

⁵ Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταί, ἔνθ' ἄν., σ. 218.

«πάνω σὲ λειωμένο μολύβι καὶ κηρὶ καὶ ἀνάλογα μὲ τὸ σχῆμα ποῦ ἔπαιρνε τὸ μολύβι «ἐμαντεύετο» καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γαμπροῦ ποῦ θὰ ἔπαιρνε τὸ κορίτσι»¹.

Κατὰ τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Κληδόνου ζυμώνεται ἔτι πολλαχοῦ ἀρμυροκουλλούρα, ἣτις ψήνεται καὶ τρώγεται πρὸ τοῦ ὕπνου ὑπὸ ἀγάμων (νεανίδων καὶ νέων) μὲ τὴν πίστιν, ὅτι θὰ ἴδουν εἰς ὄνειρον τὸν νέον, μέλλοντα σύζυγον, ἢ, ἀντιστρόφως, τὴν νέαν νὰ προσφέρῃ νερὸ εἰς τὸ πρόσωπον ποῦ ἔφαγεν ἀπὸ τὴν ἀρμυροκουλλούραν. Εἰς Νάξον (Ἀπειρανθον) τὸ ζύμωμα τῆς κουλλούρας ταύτης ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ μὲ νερὸ τὸ ὁποῖον μεταφέρεται ἀμίλητον ἀπὸ τὸ φρέαρ².

Κατὰ παλαιότερον ἔθιμον εἰς τοὺς Ἑλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ πρωτοκόρη μεταβαίνει τὴν παραμονὴν τοῦ Κληδόνου καὶ «παίρνει ἀμίλητο νερὸ ἀπὸ τρεῖς βρύσες ἢ ἀπὸ τρία πηγάδια. Τὸ βάνει σ' ἓνα μπουκάλι, σπάζει κατόπιν ἓνα αὐγὸ καὶ χύνει τὸ ἀσπράδι μέσα. Κρεμᾷ τὸ μπουκάλι ἔξω στ' ἄστρα. Τὸ πρῶτὸ τοῦ κοιτάζει κ' ἔχει μέσα σχήματα ὅμοια μὲ τὰ ἐργαλεῖα ποῦ θὰ ἔχη στὴ δουλειὰ του ὁ ἄντρας ποῦ θὰ πάρῃ»³. Ὅμοίως καὶ εἰς Σκαλοχώριον Βοῖου «οἱ κοπέλλες φέρνουν ἀπὸ τρεῖς βρύσες ἀμίλητο νερὸ, τὸ βάζουν σ' ἓνα μπουκάλι ποῦ κατὰ τὴν κατάκλισίν τους τὸ βράδυ τὸ τοποθετοῦν κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό τους γιὰ νὰ ἴδοῦν ἔτσι στὸ ὄνειρό τους τὸν ἐκλεκτὸ τῆς καρδιάς των»⁴. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σητείας «ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι βάζουν ἓνα κόκκινο παννὶ καὶ ἐπάνω εἰς τὸ παννὶ ἓνα ποτήρι νερὸ, τὸ ὁποῖον ἔχουν φέρει ἀπὸ τὴν βρύσῃν ἀμίλητον· στέκεται δὲ ἡ νέα ἢ ὁ νέος καὶ κοιτάζει ἀδιακόπως μέσα εἰς τὸ ποτήρι τὸ νερὸ καὶ βλέπει τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ»⁵. Τὸ ἔθος τοῦτο τῆς μαντείας διὰ ποτηρίου μὲ ἀμίλητον νερὸν ἀναφέρεται καὶ ἐν Ἀθήναις⁶. Εἰς Λέσβον (Πέτρα) κατὰ τὴν 24 Ἰουνίου, «ξημέρωμα τ' ἄη Γιαννιοῦ πάει ἓνα κορίτσι στὴ θάλασσα καὶ παίρνει ἀπὸ σαράντα κύματα νερὸ. Νὰ μὴν τὴ δῆ κανεῖς, νὰ μὴ μιλήσ', ἀμίλητο. Ὅπ' ἀλείψουνε ἄπε καῖνο τὸ νερὸ, κἀν'νε σαράντα ὁμορφίεζ»⁷.

¹ Π. Μαιμπέλα, ἔνθ' ἄν., σ. 59.

² Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἄν., σ. 111-112.

³ Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητ. Ἑλλ. Λαογρ., Ἑπ. Λ. Ἀρχ., ἔτ. Γ'-Δ' (1941-1942), σ. 131, (ἀνάτ., τευχ. Β', σ. 55). Ἡ ὑδρομαντεία ἐν σιωπῇ ἀπαντᾷ γενικώτερον καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς, ὡς τοὺς Γερμανοὺς. Βλ. *Hünnerkopf*, Wasser, Handw. d. deutsch. Aberggl., τόμ. IX, 1938, στ. 120.

⁴ Λ. Α. Χειρ., ἀρ. 2482, σ. 15 (συλλ. Βασιλ. Μαροπούλου, Σκαλοχώριον Βοῖου, 1962).

⁵ Γ. Ἀ. Μέγα, ἔνθ' ἄν., σ. 132 (ἀνάτ., σ. 56).

⁶ Ἐνθ' ἄν., σ. 132-33 (ἀνάτ., σ. 56-57). Ἐκ μαγικοῦ κειμένου παραγγέλλεται κατὰ τὴν ὑδρομαντείαν ἡ χρῆσις ὕδατος, κομιζομένου ὑπὸ παιδὸς ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ λάβῃ τοῦτο ἐκ ποταμοῦ καὶ «μηδὲ ἐν τῇ ὁδῷ δεῖ λαλήσαι τι, ἦτοι ἀλαλητὶ τὸ παιδὶν ἄγῃ τὸ ὕδωρ (*Arm. Delatte*, ἔνθ' ἄν., σ. 504).

⁷ Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταί, ἔνθ' ἄν., σ. 220.

Τὸ ἐν λόγῳ ἔθιμον τοῦ Κληδόνου εἰς περιοχὰς τῆς Θεσσαλίας ἀπαντᾷ τελοῦμενον κατὰ τὴν Πρωτομαγιάν¹. Κορίτσια τότε, ἡλικίας κάτω τῶν 15 ἐτῶν, σχηματίζουν μικρὰς ομάδας, εἰς τὰς ὁποίας τὸ μικρότερον ὑποδύεται ῥόλον νύμφης. «Τὰ δύο ἀπ' τ' ἄλλα κορίτσια εἶναι αἱ συνοδοὶ τῆς καὶ τὴν κρατοῦν ἀπὸ τὰ χέρια. Τὰ ὑπόλοιπα κρατοῦν μίαν στάμναν, τὴν ὁποίαν ἔχουν γεμίσει μὲ ἀμίλητο νερὸ καὶ μὲ διάφορα ἀντικείμενα (δακτυλίδια, καρφίτσες ἢ βραχιόλια), ἀνήκοντα εἰς ἄγαμα κορίτσια καὶ ἀγόρια. Τὰ δύο τελευταῖα κορίτσια προπορεύονται καὶ σὲ κάθε πηγὰδι ποῦ θὰ συναντήσουν στέκονται καὶ ἀδειάζουν λίγο ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς στάμνας εἰς αὐτό. Τὴν ἐπομένην τῆς Πρωτομαγιᾶς ἀνοίγουν τὸν κλῆδονα καὶ ἐξάγουν τὰ ἐντὸς τῆς στάμνας ἀντικείμενα. Ἀναλόγως δὲ τῶν στιγμάτων, τὰ ὁποῖα φέρουν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὕδατος ἐξάγεται ὅτι ὁ κάτοχός του θὰ παντρευθῆ γλήγορα, ποῖα θὰ πάρη, ἐὰν θὰ ἀποθάνῃ κτλ.»².

Περαιτέρω καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις ἀναφέρεται ἔτι ἐν χρήσει τὸ ἀμίλητο νερὸ εἰς μαντικὰς πράξεις. Οὕτω εἰς Ἀθήνας, κατὰ παλαιότερον ἔθιμον, κατὰ τὸ ἐσπέρας τῆς τελευταίας Κυριακῆς τῶν Ἀπόκρεων παρεσκευάζετο ὑπὸ νεανίδων τὸ ἀρμυροκούλλουρο, τὸ ὁποῖον ἐζυμώνετο μὲ ἀμίλητο νερὸ. Τοῦτο κατόπιν ἔρωγε κατὰ τὸ ἥμισυ ἢ παρασκευάσασα, τὸ δὲ ἕτερον τεμάχιον ἔθετεν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον εὐχομένη εἰς τὰς Μοῖρας, νὰ ἴδῃ εἰς τὸ ὄνειρόν της, ποῖον νέον θὰ ὑπανδρευθῆ³. Ἡ συνήθεια αὕτη μαρτυρεῖται καὶ εἰς Βασιλίτσι Πυλίας⁴.

Κατὰ τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀγίων Θεοδώρων (Σάββατον τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν), εἰς πλείστους τόπους λαμβάνουν χώραν ὡς γνωστόν, διάφοροι μαντικαὶ ἐνέργειαι ὑπὸ τῶν κορασίδων, διὰ νὰ προΐδουν αὐταὶ ποῖον νέον θὰ ὑπανδρευθοῦν. Μεταξὺ τούτων ἀπαντᾷ εἰς τινὰς τόπους καὶ ἡ σχετικὴ μὲ ἀμίλητο νερὸ. Οὕτω εἰς Ἀράχοβαν Παρνασσίδος τὸ βράδυ τοῦτο «σπίτια πού ἔχουνε Γιάννη ἢ Θόδωρο, κρεμᾶνε στὴν πόρτα τους ἕνα σακκουλάκι μὲ στάρι. Τὰ κορίτσια πᾶνε σὲ δυὸ Θεοδωρᾶδες κ' ἕνα Γιάννη καὶ κλέβουν, δῆθεν, ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ σπίτια λίγο στάρι. Κατόπιν ἔρχονται στὸ σπίτι, σκαλίζουν λίγο τὸ χῶμα καὶ σπέρνουν τὸ στάρι. Παίρνουν ἀμίλητο νερὸ στὸ στόμα καὶ τὸ φέρνουν στὸ δρόμο ἀκοῦν ὀνόματα. Μὲ τὸ νερὸ ποτίζουν τὸ στάρι λέγοντας: Σὲ σπέρνω καὶ σὲ ποτίζω κι ὅποιος εἶναι γιὰ νὰν τὸν ἐπάρω νὰ ῥθῆ νὰ τὸ θερίσουμε

¹ Τὸ ἔθιμον μαρτυρεῖται ἤδη ἐκ τοῦ 16ου αἰ. (Βλ. Φ. Κουκουλέ, ἔνθ' ἀν., σ. 171).

² Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταί, ἔνθ' ἀν., σ. 192-193.

³ Ν. Γ. Πολίτου, Μαγικαὶ τελεταὶ πρὸς πρόκλησιν ὀνειρῶν. Λαογρ., τόμ. Γ' (1911), σ. 7. (=Τοῦ αὐτοῦ, Λαογρ. Σύμμ., τόμ. Γ', 1931, σ. 109-110).

⁴ Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητ. Ἑλλ. Λαογρ., Ἐπ. Λ. Ἀρχ., τόμ. Ε' (1945-49), σ. 11. (Ἀνάτ., τευχ. Γ', σ. 75)

μαζί. Προσέχουν και τί όνειράτα θά ίδουñ»¹. Εἰς Ζευγοστάσιον Καστορίας ἐπίσης «βράζουν σιτάρι και καλαμπόκι και τρώγουν. Τό βράδν τὰ κορίτσια παίρνουν ἀπό τρία σπύτια σιτάρι και καλαμπόκι βρασμένα, κατὰ προτίμησιν ὅμως ἀπό σπύτια πού οἱ νοικοκυράδες δέν εἶναι δευτεροπαντρεμένες· παίρνουν ἐπίσης και ἕνα μπουκάλι νερό ἀπό τή βρύση, χωρίς νά μιλήσουν μέ κανένα κατὰ τήν μετάβασίν των και ἐπιστροφῆν των ἀπό τή βρύσι. Τό βράδν πού θά φᾶνε, βγάζουν τή πρώτη μπουκιά ψωμί ἀπό τό στόμα τους ὀλίγο μασημένη δίχως νά τοὺς καταλάβουν οἱ ἄλλοι και μαζί μέ τοὺς βρασμένους σπόρους, τό μπουκάλι μέ τό νερό και ἕνα δρεπάνι, τὰ τοποθετοῦν κάτω ἀπό τό προσκέφαλό τους και προτοῦ νά κοιμηθοῦν λέγουν: "Ὅποιος εἶναι ὁ καλός μου νά ῥθῆ νά φᾶμε και νά θερίσωμε μαζί. Αὐτόν πού θά ίδουñ στοῦ ὄνειρό τους, αὐτόν θά κάνουν και σύζυγον»². Εἰς Σοποτόν Καλαβρύτων μεταβαίνουν αἱ μαντεύομεναι νεάνιδες «σέ ριζιμιό λιθάρι και φέρουνε ἀπό τή βρύση ἕνα ποτήρι νερό ἀμίλητο και ρήνει ἡ κάθεμιὰ μέσα ἡ σκουλαρίκι ἡ δαχτυλίδι ἡ ἄλλο ἀσημικό». Ἀκολουθῶς τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ ριζιμαίου λίθου τό ποτήρι μέ τὰ ἀσημικά, ἐπ' αὐτοῦ δέ, ἐνῶ σπείρουν κόκκους σίτου, κλεμμένους, ἐπιλέγουν: «Σιτάρι σπέρονω, κριθάρι θερίζω, ὅποιος εἶν' τῆς τύχης μου και τοῦ ριζικοῦ μου νά ρθῆ νά τό θερίσουμε». «Τοῦτο τό λένε τρεῖς φορὲς και ῥς τὸν ὕπνο τους θά ίδουñε ποιὸν θά πάρουνε»³.

Διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τέλος ἀντικειμένου ἀπολεσθέντος ὑπάρχει, ὡς γνωστόν, ἡ συνήθεια νά κατασκευάζεται και διανέμεται πίττα διὰ τὸν Ἄγιον Φανούριον και τὴν μάνναν του. Εἰς Κύπρον ἡ καταφεύγουσα εἰς τό μέσον τοῦτο τῆς μαντικῆς πρέπει νά κατασκευάσῃ τὴν πίτταν ἐπὶ ἑπτὰ κατὰ συνέχειαν ἑβδομάδας ἐκάστην Τρίτην, δέον δέ «νά καθαρεύῃ», τό δέ νερόν νά εἶναι «ἀσύντυχον», δηλ. ἀμίλητον⁴.

Β'.—Κατὰ τὴν Πρωτοχρονιάν, ὡς γνωστόν, συνηθίζονται διάφοροι μαγικοῦ ἢ μαντικοῦ χαρακτῆρος ἐθιμικαὶ πράξεις διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται, ὅπως τό νέον ἔτος εἶναι διὰ τὴν οικογένειαν εὐτυχές, ἢ ἐπιζητεῖται πρόγνωσις περὶ διαφόρων γεγονότων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους. Ἐκ τούτων σημαντικὴν θέσιν ἔχει τό μέ

¹ Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταί, ἐνθ' ἄν., σ. 127.

² Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2459, σ. 108-109 (σὺλλ. Ξενοφ. Μαγκλάρα, Ζευγοστάσιον Καστορίας, 1962). Πρὸβλ. και Λ. Α., ἀρ. 2512, σ. 9 (σὺλλ. Χριστ. Βλάχου, Ἄργος Ὀρεστικόν, 1962)

³ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογρ. Σύμμ., ἐνθ' ἄν., σ. 123. Βλ. αὐτόθι, σ. 123-124 σχετικῶν ἑθιμων ἐξ Ἀθηνῶν.

⁴ Γ. Χ. Παπαχαλαράπου, Πρόκλησις μαντικῶν ὄνειρων και λατρεία τοῦ Ἀδώνιδος ἐν Κύπρῳ, Κυπρ. Σπουδαί, τόμ. 10 (1946) σ. 28-29.

πλατείαν διάδοσιν ἔθιμον τῆς μεταφορᾶς ἀμίλητου νεροῦ εἰς τὴν οἰκίαν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Οὕτω εἰς Πυργί Χίου «τὸ πρῶτ' τῆς Πρωτοχρονιάς, μὲ τὴν αὐγὴ τῆς καινούργιας ἡμέρας πού εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα τοῦ νέου χρόνου, θὰ σηκωθῆ ἕνας μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι νὰ πάη νὰ φέρῃ τὸ «ἀμίλητο νερὸ» καὶ νὰ κάμῃ τὸ «πο-
δαρικό»¹.

Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐκ τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας «τὰ χαράματα, ὁ ἀρχηγὸς ἢ ἄλλο μέλος τοῦ σπιτιοῦ ἔκανε τὸ «πουδαρικό». Ἀπὸ τρεῖς βρῦσες ἔπαιρνε ἕνα δο-
χεῖο τ' ἀμίλ' του νεροῦ κι ἄφηνε σκόπιμα τὴ τρίτη βρῦση ἀνοιχτὴ νὰ τρέχη μαζί μὲ
γλυκύσματα πού ἐγκατέλειπε ἐκεῖ γιὰ νὰ τρέχουν τὰ «μπιρικέτια» (τὰ ἀγαθὰ)².
Τὸ ὕδωρ τοῦτο, μεταφερόμενον εἰς τὴν οἰκίαν, χρησιμεύει ἢ «γιὰ νὰ νιφτοῦν οἱ
σπιτικοὶ τὴν αὐγὴν πού θὰ σηκωθοῦνε»³ ἢ «νὰ τὸ πιοῦν»⁴, ἢ χύνεται εἰς τὰς
γωνίας τοῦ σπιτιοῦ ἢ καὶ ραντίζεται τὸ σπίτι μ' αὐτὸ πρὸς εὐτετηρίαν. Ἡ ἐνέργεια
αὕτη συνοδεύεται συνήθως καὶ ἀπὸ διαφόρους εὐχάς. Εἰς τὸ Σκαλοχώρι Λέσβου
ἔχύνοντο «τρεῖς σταλαματιᾶς ἀπ' τ' ἀμίλ' του τοῦ νιρὸ οἱ τρεῖς μπάδεις τ' σπιτιοῦ,
τσι λέγαν :

Καλ' μέρα τοῖ τ' Ἀγιοῦ Βασ' λειοῦ.

Γιρουσύν², καλουσύν²,

οὔλου μάλαμα τσ' ἀσῆμ'.

Πουλλὰ δαμαλέλια,

πουλλὰ κατσ' καδέλια»⁵.

Εἰς Τελώνια (Ἄντισσα) Λέσβου ἡ νοικοκυρὰ «θὰ χύν' τοῦ ἀμίλ' του τοῦ
νιρὸ τσι θὰ πῆ: Σὰν πού τρέχ' τοῦ νιρὸ νὰ τρέχιν τὰ καλά μέσα στοῦ σπίτ'»⁶ Εἰς
τὴν Ἀγίαν Ἄνναν Εὐβοίας ὅποιος θὰ φέρῃ τὸ ἀμίλητο νερό, «θὰ κόψῃ κ' ἕνα
κλαρὶ ἐλιᾶς καὶ θὰ ῥθῃ στὸ σπίτι χτυπάει ὅλους μὲ τὴν ἐλιὰ λέγοντας χρόνια

¹ Ἰσ. Πρωῖου, Λαϊκὴ λατρεία. Ἔθιμα τῶν ἑορτῶν τοῦ Πυργίου τῆς Χίου, Λαογρ., τόμ. 16 (1956), σ. 266. Βλ. καὶ ἀλλαγῶν: Λ. Α., χειρ. ἀρ. 2502, σ. 119 ἀρ. 12 (συλλ. Χρ. Ἀγε-
ριδου, Λ. Εὐγενίδου, Β. Φθενάκη ἐκ Γαλατίας Ἑορδαίας, 1962). Ὁμοίως Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2761
σ. 322 (συλλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Ἑμμ. Πατᾶς Σερρῶν, 1963).

² Παν. Α. Μπιμπέλα, Λαογραφικὰ Κυθωνιῶν κλπ. ἔνθ' ἀν., σ. 21. Πρβλ. Ν. Ε. Μηλιώρη.
Ἱστορικὰ καὶ Λαογρ. τῶν Βουρλῶν σύμμεικτα, Μικρ. Χρον., τόμ. 6 (1955), σ. 265. ὁμοίως
Ξ. Ἀναγνωστοπούλου, ἔνθ' ἀν.

³ Βλ. Κ. Μαρίνη, Δωδεκαήμερίτικα πανηγύρια, (Ἀθήναι 1958), σ. 65.

⁴ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογρ, Σύμμ., ἔνθ' ἀν., σ. 200 καὶ Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλλην. ἑορταί,
ἔνθ' ἀν., σ. 70. Περιοδ. «Ἡλιος», τόμ. 20, σ. 723.

⁵ Βλ. Π. Νικήτα, Τὸ Λεσβιακὸ Μηνολόγιον, ἔνθ' ἀν., σ. 253.

⁶ Π. Νικήτα, ἔνθ' ἀν., σ. 260. πρβλ. αὐτόθι, σ. 238.

πολλά»¹. Ὅμοιος «εἰς τὰ χωριά τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Ὁρωποῦ ὁ κομίζων τὸ ἀμίλητο νερὸ εἰς τὴν οἰκίαν φέρει καὶ κλώνους τινὰς ἐλαίας καὶ ἄγριον κρίνον καὶ μὲ αὐτὰ χτυπᾷ, ὅλους τοὺς οἰκείους εἰς τὴν κεφαλὴν, ἐπευχόμενος «καλημέρα καὶ εὐτυχὲς τὸ νέον ἔτος»².

Εἰς τὸ Μικρὸ Σούλι Σερρῶν ὁ μεταφέρων «τὸ βουβὸ νερὸ»³ κρατεῖ εἰς χειρὰς καὶ ἓνα πουρνάρι, λέγει δέ, ἐνῶ χύνει τὸ νερὸ εἰς τὴν ἐξώπορταν καὶ τὴν κυτῆ μὲ τὸ πουρνάρι:

*«Δόξαρα, δόξαρα καὶ Ἁγίε Βασίλη,
πολὸν μάλαμα καὶ ἀσήμι,
πολὸν σιᾶρ⁴, πολὸν κριθᾶρ⁵,
πολὸν μπερ⁶κέτ⁷
καὶ στήν (τάδε) ἓνα γαμπρό...*

ἦ: καὶ σὶὸν (τάδε) μιὰ νύφη...

ἦ: καλὰ γεράματα...»⁸.

Ἡ ἐνέργεια ἐνταῦθα τοῦ κυτῆματος μὲ κλάδον ἐλαίας καὶ ἄγριον κρίνον, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ν. Γ. Πολίτης, ἀποσκοπεῖ εἰς μετάδοσιν «τῆς γονιμοποιουῦ δυνάμεως» ἢ ὁποῖα, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν, ἐνυπάρχει εἰς τοὺς χλωροὺς κλάδους δένδρου ἢ φυτοῦ⁹.

Εἰς Σιτοχώρι Σερρῶν τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ ἔτους, ἣτις θεωρεῖται ὡς Πρωτοχρονιά, «τὰ ξημερώματα πρωὶ-πρωί, δίχως ὀμιλία, βουβά, φέρομε νερὸ ἀπὸ τὸ μισοχώρ¹⁰. Μαζὶ παίρνομε καὶ μιὰ πέτρα καὶ πααίνομε στὸ σπὶτ' στὴ φωτιά ἐκεῖ ποὺ καίει καὶ κάνομε ποδιακὸ πάλι. Αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς ποδιακός»¹¹. Εἰς Νιγρίταν, ὁμοίως τὴν ἐπαύριον τῆς Πρωτοχρονιάς «ὁ νοικοκύρης ἢ ἄλλος μέσα ἀπὸ τὸ σπὶτ' (αὐτὸς ποὺ βρῖσκει τὸ νόμισμα στὴ βασιλόπιττα), πρὶν τὸν ποδιακὸ¹², πααίνει καὶ παίρνει βουβὸ νερὸ»¹³.

¹ Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἐορταί, ἔνθ' ἄν., σ. 70.

² Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητ. Ἑλλ. Λαογρ., ἔνθ' ἄν., σ. 131, (Ἀνάτ., τευχ. Γ', σ. 51). Πρβλ. καὶ Π. Νικίτζα ἔνθ' ἄν., σ. 216.

³ κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς Πρωτοχρονιάς.

⁴ Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2762, σ. 29 (συλλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Μικρὸ Σούλι Σερρῶν 1963).

⁵ Βλ. εἰς Λαογρ., τόμ. 6, σ. 330.

⁶ Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2763, σ. 96-97 (συλλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Σιτοχώρι Σερρῶν 1963).

⁷ Ποδαρικό. Τοῦτο γίνεται καὶ ἐνταῦθα τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ ἔτους. Βλ. καὶ Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2761, ἔνθ' ἄν., σ. 322 (χωρ. Ἐμμ. Παπᾶς Σερρῶν). Ὅμοιος αὐτόθι, σ. 424 (Παλαιολογία Σερρῶν).

⁸ Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2763, ἔνθ' ἄν., σ. 24-25 (συλλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Νιγρίτα Σερρῶν)

Πλὴν τῆς Πρωτοχρονιᾶς χοῆσις τοῦ ἀμίλητου νεροῦ γίνεται καὶ κατ' ἄλλας ἑορταί. Οὕτω εἰς τοὺς Σαρακατσάνους τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, λίαν πρωΐ, «τὰ παιδιούρια (=ἀγόρια) ἀπὸ δώδεκα χρονῶ καὶ κάτω, πααίνουν στὰ νερὰ νὰ πιούν καθάριο νερὸ καὶ νὰ ἀρτύσουν τὶς βρούσες μὲ τυρὶ καὶ βούτυρο. Εἶναι καλὸ γιὰ τὸ βιός. Παραβγαίνουν ποιὺς θὰ πρωτοπάη γιὰ νὰ πιῇ ἀμίλητο νερὸ καὶ νὰ χύσῃ στὴ βρούση τυρὶ καὶ βούτυρο γιὰ νὰ τρέχουν στὸ σπίτι του μπόλικα σὰν τὸ νερὸ τὰ γάλατα»¹.

Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐκ Φαράσων τῆς Μ. Ἀσίας «τὰ Μεγά τὰ Φῶτα» (=Θεοφάνια) «μὲ τὰ χωράματα οἱ γυναῖκες σηκώνονταν καὶ κατέβαιναν στὸ Μέγον τὸ Ποτάμι, τὸ Ζαμάντη. Πήγαιναν καὶ γύριζαν πιωμὴ κατξέψουν (=δίχως νὰ μιλήσουν)· κουφοῦ πααίνκαν κουφοῦ ὑρίσκαν (=στὰ κρυφὰ πήγαιναν στὰ κρυφὰ γύριζαν), κρατῶντας τὸ σταμνί. Ἐπαιρναν νερὸ ἀπὸ τὸ ποτάμι καὶ γύριζαν στὸ σπίτι»². Εἰς τὴν Πλάκαν τῆς Λήμνου «τ' Ἀλόφωτα οἱ γυναῖκες παίρνουν τὶς εἰκόνας ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ πᾶνε στὴν ἐκκλησιὰ καὶ μετὰ πᾶνε στὴ θάλασσα. Καὶ ὅταν ρίξῃ ὁ παπᾶς τὸ σταυρὸ, κολυμποῦν οἱ ἀθροῶποι νὰ τὸν πιάσουν· καὶ ἀναμεταξὺ οἱ γυναῖκες, ὅσο νὰ πιάσουν τὸ Σταυρὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα, παίρνουν μὲ μιὰ κρατούνα (νεροκολόκυνθο) νερὸ ἀπὸ 40 κύματα καὶ ἔπειτα βουτοῦν βαμπάκι μέσα στὸ νερὸ καὶ πλένουν τὶς εἰκόνας· δὲ λαλᾶνε (ἄναλο νερό). Ὑστερα τὸ νερὸ ἐκεῖνο τὸ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησιὰ καὶ τὸ χύνουν σὲ μέρος ποῦ δὲν πατιέται»³. Παλαιότερον εἰς Ἀθήνας τὴν 1 Μαρτίου, ἥτις πολλαχοῦ θεωρεῖται ὡς πρώτη τοῦ ἔτους, «ἢ κάθε νοικοκυρὰ ἔπαιρνε πρωΐ-πρωΐ ἀμίλητο νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι, ἔβροχε ὀλίγο γρασίδι καὶ μὲ αὐτὸ ἐδρόσιζε ὅλους τοὺς ἐνοίκους, ἐνῶ ἀκόμη ἐκοιμῶντο, καὶ κατόπιν ἐρράντιζε τὸ σπίτι» ὑποδεχομένη τὸν Μάρτιον⁴. Συμφώνως πρὸς παλαιότερον, πρὸ τοῦ 1922, ἔθιμον εἰς τοὺς Ἑλληνας τῆς περιοχῆς Ἀδριανουπόλεως, κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἥτις κατέχει ἰδιάζουσαν θέσιν εἰς τοὺς ἀγροτικὸς καὶ ποιμενικὸς πληθυσμοὺς ἰδίᾳ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, θεωρουμένη ὡς ὁρόσημον τοῦ θερινοῦ ἑξαμήνου, πολλὰ οἰκογένειαι ἤρχοντο εἰς τὸν ποταμὸν Τόνζον «ὀπόθεν τὸ μεσονύκτιον διέρχεται ὁ ἅγιος Γεώργιος ἔφιππος καὶ κατόπιν πίνουν νερὸ ἀπὸ τὸν ποταμὸν ἢ μᾶλλον κρατοῦν αὐτὸ ἐντὸς τοῦ στόματος· ἀπαγορεύεται δὲ νὰ ὀμιλήσουν εἰς τινα μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς

¹ Ἄγγελ. Χατζημυχάλη, Σαρακατσάνοι, τόμ. Α', Μέρος Α', Ἀθήνα 1957, σ. ρνε'.

² Βλ. Δ. Λουκοπούλου - Δ. Πετροπούλου, Ἡ λαϊκὴ λατρεία τῶν Φαράσων, Ἀθήνα 1949, σ. 86.

³ Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταί, ἐνθ' ἄν., σ. 79.

⁴ Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητ. Ἑλλ. Λαογρ., ἐνθ' ἄν., σ. 21, (Ἀνάτ., τευχ. Γ', σ. 85).

εἰς τὸν οἶκον»¹. Εἰς τὸ χωρίον Ἅγιος Ἀθανάσιος, νομοῦ Πέλλης, τὴν πρώτην τῆς Πρωτομαγιάς αἱ γυναῖκες αἱ ὁποῖαι ὑποφέρουν ἀπὸ πονοκέφαλον μεταβαίνουν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου εἰς τὴν βρύσιν τοῦ χωρίου, «χωρὶς νὰ ποῦν σὲ κανένα τίποτε». Ἐκεῖ θὰ κάμουν τὸν σταυρόν των «θὰ πλυθοῦν, θὰ ριζοῦν χρήματα μέσα στὸ νερὸ καὶ χωρὶς νὰ μιλήσουν θὰ γυρίσουν στὸ χωριό»².

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως τὸ παραλαμβάνομενον νερὸ, ὡς ἀμίλητο, θεωρεῖται ἀκόμη πλέον ἰσχυρόν, ἔχον θεραπευτικὰς ιδιότητας. Εἰς Πολύχνιτον Λέσβου κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν «παίρνιν μὲ τοῦ κ'μάρ' ἀμ' τοῦ γιάλδ' ἀμίλ' του νερὸ ἀμ' τὰ σαράδα τούματα. Τσ' ἅμα νεῖσι ἄρρουστους, σὶ πιριχοῦν νὰ γιάνζ». Ὑστισορα πιτοῦσι δου, σποῦσι δου τοῦ κ'μάρ' σὶ μιὰ ριζιμιὰ πέτρα, γιὰ νὰ φύγιν τὰ κακά»³.

Γ'. — Εἰς ἐπὶ δὴ ν εἰς Σκῦρον πρὸς θεραπείαν τοῦ ἡλίου, δηλ. τῆς ἡλιάσεως, «πη' αἴνανε τσαὶ παίρνανε ἀμίλ' το νερό», ἀφοῦ δὲ ἐτηροῦντο σχετικὰ μαγικὰ παραγγέλματα, «ἡ γιάτρισσα τ'ς ἔρριχνε ἀπ' τὸν κροολόγο τρεῖς βολές νερό» καὶ ἔλεγε τὴν σχετικὴν ἐπωδὴν⁴. Ὁ πάσχων ἐκ χρυσῆς θεραπεύεται, ἐὰν πῆ καὶ ραντισθῆ μὲ νερὸ τὸ ὁποῖον ἔχει μεταφερθῆ ἀπὸ τὴν πηγὴν ἀμίλητο καὶ ἔχει προετοιμασθῆ διὰ τὴν θεραπείαν μὲ εἰδικὴν τελετὴν (Γιαλτσάδες Εὐβοίας)⁵.

Εἰς Θρόικην τὸν νεκρὸν «μερικὲς φορὲς τὸν ἔθαφταν μὲ τὸ δακτυλίδι τ' καὶ στὸ ξεχωμάτιασμα⁶ τὸ φύλαγαν γιὰ γιατρικὸ, τὸ ἔρριχναν μέσα σ' ἀμίλητο νερὸ κ' ἔνιβαν τὸ ζουριασμένο ἢ ἄρρωστο παιδί ἀνάτρεχα, τὸ ἔδιναν νὰ πιῆ καὶ γίνονταν καλά»⁷.

Πρὸς λύσιν ἀνδρογύνου ἐκ μαγικοῦ καταδέσμον παραγγέλλεται εἰς χειρόγραφον ἐκ Κῶ τοῦ ἔτους 1799 «νὰ εὐρῆς τρία δέντρα ἐλιές ἄγριες ὅπου νὰ τὶς ἔχουν φυλλιασμένες διὰ ἡμέρες καὶ νὰ μὴν εἶναι πιασμένη ἢ φύλλιασί τους, νὰ εἶναι τ'ς τὴν ἀράδα καὶ οἱ τρεῖς καὶ νὰ πάρης τὰ δέματά τους καὶ τὸ χῶμά τους νὰ τὰ

¹ Π. Παπαχριστοδοῦλου, Σύμμεκτα λαογραφικὰ Ἀδριανουπόλεως, Θεσσικὰ, τόμ. Β', (1929), σ. 431.

² Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2394, σ. 179 (συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Ἅγ. Ἀθανάσιος Πέλλης, 1961).

³ Π. Νιζήτα, ἔνθ' ἀν., σ. 249. Κατ' ἔθιμον εἰς Γύθειον «οἱ πάσχοντες ἐκ χρονίας ἀσθενείας πηγαίνουν εἰς τὴν θάλασσαν ἀμίλητοι καὶ κολυμβῶντες θεραπεύονται». (βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλλην. ἑορταί, ἔνθ' ἀν., σ. 220).

⁴ βλ. Νίκης Περδικα, Σκῦρος, ἔνθ' ἀν., σ. 154-55, ἀρ. 9.

⁵ Λ. Α., χειρ., ἀρ. 1612, σ. 14 (συλλ. Δημ. Οἰκονομίδου 1949).

⁶ ἀναχομιδή.

⁷ βλ. Ἑλπ. Σαραντῆ-Σταμούλη, Προλήψεις Θρόικης, Λαογρ., τόμ. 14 (1952), σ. 198, ἀρ. 466.

πάσης ἀμίλιτα, τὸ Σάββατο βράδν· νὰ τὰ φέρης νὰ τὰ βάλῃς ᾿ς ἓνα καζάνι, μέσα νὰ βάλῃς νερόν· νὰ τὰ βράσῃς μαζί καὶ νὰ λουστῇ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ μαζί μετ' ἐκεῖνο τὸ νερὸ ἀμίλιτα· καὶ νὰ βρεθοῦνε μαζί ἀμίλιτα καὶ νὰ εἶναι καὶ τὸ νερὸν ὅπου θὲν νὰ φέρουν ἀπὸ τῆ βρῦσι ἀμίλιτο· καὶ Θεοῦ θέλοντος λύει ἡ μαγεία»¹. Εἰς ἕτερον παλαιότερον κείμενον λύσεως ἐκ δεσμῶν τῆς μαγείας λέγεται: «καὶ ὕπαγε νερὸν ἄλλαν εἰς μαστραπᾶν εἰς ἀπόχυσιν φεγγαρίου»², πρὸς δὲ «ἐὰν θέλῃς νὰ εὕρῃς κλέπτῃν ἢ ἄρρωστον ἢ ἄλλο πρᾶγμα ὅπου θέλεις, ἄς ὑπάγῃ ἓνα παιδί παρθένον νὰ γεμίσῃ ἓναν ἱμπρίκιν καινούργιον νερόν, ἀσύντηχον»³, ἀλλαγῶ δὲ «ἔπαρε καὶ μίαν γαστέρα καὶ γέμισέ την νερόν ἀπὸ βρῦσιν ἀνατολικήν, ἄλλalos»⁴.

Δ'.—Κατὰ τὸν γάμον διὰ τὸ ζύμωμα τοῦ προζυμιοῦ τῶν ψωμιῶν εἰς Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας, «τὴν Τετάρτην, πρῶτῃ ντένουν κοριτσιίστικα ἓνα ἀγόρι 17-18 χρονῶν καὶ τοῦ δίνουν τὸ σταμνί, πού θὰ φέρῃ τὸ νερὸ ἀμίλιτο⁵», τὸ ὅποῖον θὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὸ ζύμωμα. Εἰς τὴν Λευκάδα τὸ νερὸ τοῦτο μεταφέρεται ὑπὸ τριῶν νεανίδων, αἵτινες δὲν πρέπει νὰ ὀμιλήσουν καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τῶν ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ μέχρι τῆς πηγῆς. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ρίψουν νομίσματα ἐντὸς τοῦ ὕδατος μὲ ἐπίκλησιν συγχρόνως πρὸς τὰς Μοῖρας, «πληροῦσι τὰς στάμνας τῶν καὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τηροῦσαι τὴν αὐτὴν σιγὴν, διότι κακὸν θεωροῦσιν οἰωνὸν καὶ μίαν μόνον νὰ ἐκστομίσωσι λέξιν»⁶. Πρὸ τῆς ἐκκινήσεως εἶτα τῆς γαμηλίου πομπῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὴν στέψιν τοῦ ζεύγους ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις εἰς παλαιότερους χρόνους τὸ ἔθιμον, νὰ ραντίζον τὸν δρόμον «μὲ ἀμίλιτο νερὸ, πού περιεῖχεν ἀλάτι», «γιὰ νὰ λειώσουν οἱ κατάρες»⁷.

Ε'.—Εἰς Σκαλοχώριον Βοΐου «στὸ τέλος τοῦ θερισμοῦ τῶν χωραφιῶν, ἀφίνουν λίγα στάχνα ἀθέριστα, φέρουν κατόπιν ἀμίλιτο νερὸ καὶ τὰ ποτίζουν στὴ ρίζα τους»⁸. Τὰ στάχνα ταῦτα φυλάττονται κατόπιν εἰς τὸ εἰκονοστάσιον ἕως τὴν νέαν σποράν, ἀκολούθως δὲ τὰ τρίβουν «μέσα στὸ πρῶτο σπόρο γιὰ νὰ φυλάγῃ ἔτσι καὶ νὰ προστατεύῃ τὰ χωράφια»⁹.

¹ Φ. Κουκουλέ, Μεσαιωνικοὶ καὶ Νεοελληνικοὶ κατάδεσμοι, Λαογρ., τόμ. 9 (1926), σ. 87.

² Arm. Delatte, ἐνθ' ἀν., σ. 552.

³ Ἐνθ' ἀν., σ. 48-49.

⁴ Αὐτόθι, σ. 51. Πρβλ. καὶ εἰς σ. 91.

⁵ Γ. Α. Μέγα, Ζητήμ. Ἑλλ. Λαογρ., Ἐπ. Λ. Ἀρχ., ἔτ. Β' (1940) σελ. 129. (Ἀνάτ., τεῦχ. Α', σ. 65).

⁶ Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., σ. 255-256.

⁷ Γ. Α. Μέγα, ἐνθ' ἀν., σ. 148. (Ἀνάτ., τεῦχ. Α', σ. 84).

⁸ Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2482, σ. 14. (σὺλλ. Β. Μαρκοπούλου, Σκαλοχώριον Βοΐου, 1962).

⁹ Αὐτόθι, σ. 15.

ΣΤ'.—Τέλος κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀποδημίας μέλους τῆς οἰκογενείας, πλὴν ἄλλων ἐθιμικῶν πράξεων μὲ μαγικὸν χαρακτηῖρα πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προφυλάξεως τοῦ ξηνητευομένου ἀπὸ κακόν, οὕτω δὲ τῆς εὐτυχίας καὶ προκοπῆς του εἰς τὴν ξηνητείαν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς του, ἔβαλλον εἰς τὸ κατώφλι «ἓνα μαστραπᾶ γεμᾶτο μὲ ἄκριτο νερὸ πού τὸ ἔφερεν ἀπὸ τῆ βρύση πρωὶ-πρωὶ ἓνα παιδί πού ζοῦσαν οἱ γονεῖς του. Δὲν ἔπρεπε νὰ μιλήσῃ στὸ δρόμο σὲ κανένα»¹. Εἰς τὸ ἄκριτον (=ἀμίλητον) νερὸ ἔρριπτον καὶ κέρματα, ὁ ταξιδιώτης δέ, ἀφοῦ θὰ ἔκαμνεν εἰς τὸ εἰκονοστάσι τὸν σταυρόν του καὶ τρεῖς μετάνοιες «κατευθύνετο πρὸς τὸ κατώφλι. Μὲ τὸ δεξιὸ χεῖρ σκόρπαι τὰ χρήματα καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ πόδι τὸ νερὸ, ἀλλὰ κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε, τὰ μὲν χρήματα νὰ σκορποῦσαν πρὸς τὸ ἔσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ, τὸ δὲ νερὸ πρὸς τὸ ἔξωτερικὸν τοῦ σπιτιοῦ»².

Εἰς τὰς ποικίλας χρήσεις ταύτας τοῦ ἀμίλητου νεροῦ, δηλαδὴ τοῦ ἐν ἄκρῃ σιωπῇ κομισθέντος ἐκ τῆς πηγῆς, παρατηρεῖ τις, ὅτι φαίνεται ἐνυπάρχουσα εἰς αὐτό, κατὰ τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, δύναμις τις μαντικὴ ἢ μαγικὴ, συντελεστικὴ πρὸς τὸν ἐπιζητούμενον διὰ τῆς χρήσεώς του σκοπὸν, ἥτις διὰ τοῦ λόγου ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἀπολεσθῇ.

Ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τούτων τοῦ ὕδατος παλαιότερα φαίνεται ἡ μαντικὴ. Κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα ἤδη ἀπεδίδοτο μαντικὴ δύναμις εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ὑπὸ τὴν ἀπόσσωπον αὐτοῦ μορφήν, τὸ ὁποῖον παρίσταται αἰσθανόμενον³, ἀναφέρονται δ' οὕτω πράξεις ὑγρομαντείας καὶ λεκανομαντείας⁴, κυρίως δ' ὅμως εἰς προσωποποιήσεις αὐτοῦ ὑπὸ μορφήν θεοτήτων, ὡς αἱ ἐνάλιοι, ἦτοι ἡ Θέτις, ἡ Λευκοθέα, ὁ Πρωτεύς, ὁ Νηρεὺς καὶ ἄλλαι, πρὸς δὲ καὶ αἱ νύμφαι τῶν πηγῶν καὶ θεότητες τῶν ποταμῶν. Οἱ δαίμονες οὗτοι ἠδύναντο νὰ ἐμπνεύσουν ἄτομα, ὥστε νὰ προφητεύουν, οἱ δ' οὕτω ὑπὸ τῶν νυμφῶν μαντικῶς ἐμπνεόμενοι ἐκαλοῦντο «νυμφόληπτοι»⁵. Αἱ θεότητες αὗται ἦσαν χθονίας προελεύσεως, πρὸς αὐτὰς δὲ τὸ ἀναβλύζον ἐκ τῆς γῆς ὕδωρ τῶν πηγῶν εὐρίσκετο κατ' ἀκολουθίαν εἰς ἄμεσον σχέσιν, ἀποκτῶν διὰ τούτων μαντικὴν ἢ ἄλλην μυστικὴν δύναμιν. Περὶ τῆς πίστεως ταύτης, πλὴν ἄλλων ἐνδείξεων⁶, χαρακτηριστικὴ εἶναι μεταγενεστέρα μαρτυρία εἰς μα-

¹ Λ.Α., χειρ., ἀρ. 2748, σ. 111 (συλλ. Κωνστ. Ἰωαννίδου, Κωστάνα Ἡπειροῦ 1963).

² Αὐτόθι, σ. 111-112.

³ Βλ. *A. Bouche-Leclercq*, Histoire de la divination, tom. II, Paris 1879, σ. 261.

⁴ Βλ. εἰς *Martin Ninck*, Die Bedeutung des Wassers im Kult und Leben der Alten, Darmstadt 1960, σ. 49 κ.ἑξ.

⁵ Βλ. παρὰ *A. Bouche-Leclercq*, ἔνθ' ἄν., σ. 264.

⁶ Βλ. *M. Ninck*, ἔνθ' ἄν., σ. 1-46.

γικόν πάπυρον. Ὁ μαντευόμενος περί τινος πράξεως παραγγέλλεται ἑνταῦθα νὰ τοποθετήσῃ ὕδωρ ἐντὸς λεκάνης ἢ δοχείου, τὸ ὕδωρ δὲ τοῦτο, δέον νὰ εἶναι ὄμβριον, ἐὰν πρόκειται νὰ καλέσῃ τοὺς ἐπουρανίους θεοὺς, θαλάσσιον, ἐὰν ζητήσῃ τοὺς ἐπιγείους, καὶ πηγαῖον ἐὰν συμβουλευθῇ τοὺς «νέκυας», ἦτοι πνεύματα (δαίμονας) ἀποβιωσάντων¹.

Οἱ χθόνιοι δαίμονες ἀπαντοῦν ἀντιστοίχως καὶ ὡς νύμφαι τῶν πηγῶν², ἡ δοξασιά δὲ αὕτη διασφύζεται, ὡς γνωστόν, μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὸν λαὸν εἰς παραδόσεις του (βλ. ἀνωτ., σ. 42-43) περὶ Νεραΐδας ἢ στοιχειοῦ τῆς πηγῆς, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὰς προσφορὰς εἰς τὰς πηγὰς κατὰ τὴν Πρωτοχρονιὰν ὡς ἀνωτέρω, μετὰ τὸν γάμον ὑπὸ τῆς νεονύμφου κλπ.³

Ἡ ἐπιβαλλομένη σιγὴ κατὰ τὴν μεταφορὰν καὶ χρῆσιν τοῦ μὲ μαντικὴν ιδιότητα ὕδατος ἀπαντᾷ εἰς διαφόρους ἐνεργείας, οἷον μαντικὰς, μαγικὰς, λατρευτικὰς κ.ἄ., πλὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους⁴, μαρτυρεῖται δὲ ἤδη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς Ἀρχαιότητος. Οὕτω ἀπαραίτητος προϋπόθεσις κατὰ τοὺς οἰωνισμοὺς τῶν Ρωμαίων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ἐθεωρεῖτο τὸ *Silentium*, δηλαδὴ ἡ ἄκρα, ἀδιατάρακτος, ἡσυχία εἰς τὸν τόπον τῆς ἐνεργουμένης μαντείας (Cicer., *Divin.*, II, 71-72). Εἰς μαγικὰς πράξεις ἔπειτα, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν μαγικῶν παπύρων, ἀπαντᾷ ἐπίσης ἡ σιωπὴ ὡς σπουδαιότατον στοιχεῖον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μαγικοῦ σκοποῦ. «Ἐπίθες δεξιὸν δάκτυλον ἐπὶ τὸ στόμα καὶ λέγε: σιγὴ, σιγὴ σύμβολον θεοῦ ζῶντος, ἀφθάρτου»⁵. «δαίμονες ἐν φθιμένοις, σιγὴν τρομέοντες»⁶. «μηδενὶ δοὺς ἀπόκρισιν»⁷. εἶτα εἰς μαντείαν: «λαβὼν ἄγγειον χαλκοῦν (καὶ) βαλὼν εἰς αὐτὸ ὕδωρ ὄμβριον ἐπίθου λίβανον ἄρσενικόν· λόγος «ἡρεμείτω γαῖα καὶ ἄηρ ἡρεμείτω, θάλασσα ἡρεμείτω, ἡρεμείωσαν καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ μὴ μοῦ ἐμποδίξεσθε εἰς μαντείαν μου ταύτην, μὴ φωνή, μὴ ὀλολυγμός, μὴ συριγμός. Ἐγὼ γάρ εἰμι προφήτης καὶ μέλλοντος φωνεῖν...»⁸. Ἐνταῦθα ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος εἰς τὴν μαντικὴν πράξιν γίνεται ὑπὸ ἀδιατάρακτον σιωπῆν. Καὶ εἰς τοὺς

¹ Βλ. «...λαβὼν ἄγγος χαλκοῦν ἢ λεκάνην...βάλε ὕδωρ· ἐὰν μὲν τοὺς ἐπουρανίους θεοὺς κλήξῃς ζήνιον (=ὄμβριον)... ἐὰν δὲ νέκυας πηγεῖον...» παρὰ *Ninck*, ἐνθ' ἄν., σ. 51.

² Βλ. *M. Ninck*, ἐνθ' ἄν., σ. 13 κ.ἑξ.

³ Βλ. *N. Γ. Πολίτου*, ἐνθ' ἄν., σ. 301-302.

⁴ Βλ. *N. Γ. Πολίτου*, ἐνθ' ἄν., σ. 142-43 καὶ γενικώτερον εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ *Jungewirth*, *Schweigen*, ἐν *Handw. d. deutsch. Aberggl.*, τόμ. VII, 1953, στ. 1460.

⁵ *Karl Preisendanz*, *Papyri graecae magicae*, I, Leipz-Berl. 1928. σ. 92 (στ. 555-560).

⁶ Ἐνθ' ἄν., σ. 40 (στ. 204).

⁷ Αὐτόθι, σ. 22, (στ. 25).

⁸ Αὐτόθι, σ. 14, (στ. 321-324).

κατόπιν μεσαιωνικούς χρόνους φαίνεται, ὅτι συνεχίσθη ἢ μὲ σιωπὴν χοῆσις ὕδατος πρὸς τοὺς σκοποὺς τούτους, ὡς ἐξάγεται ἐκ μαρτυριῶν τῶν ἐσχάτων Βυζαντινῶν καὶ τῶν μετ' αὐτοὺς χρόνων. Οὕτως εἰς μαγικὰς πράξεις ὀρίζεται: «ἔπαρον πινάκιν ἀφόριον καὶ ἄσυλον καὶ βάλε μέσα νερόν ἀπὸ βρύσιν ἀνατολικήν, ἄλαλος καὶ ἀνυπόστρεφος (κώδ. XVI αἰ.)»¹ «ἔπαρον ἓνα πιβατάριν ἀφόρεστον καὶ ἄμε εἰς βρύσιν τρέχουσαν ἀντικρυς τοῦ Ἡλίου καὶ γέμισον αὐτὸ νερόν, ἄλαλον, ἀσύντυχον καὶ ἀνυπόστροφον» (κώδ. XV αἰ.)². «Βάλε ἔσω ὕδωρ ὄμβριον, ἄλαλον καὶ ἀνυπόστροφον, προαγνίσας ἡμέρας ἡ'...» (κώδ. XV αἰ.)³. «...ἐπικαλοῦ πρῶτα τοὺς ἀγγέλους τῆς ἡμέρας νὰ ὑποτάξουν τὰ δαιμόνια εἰς τὴν χροϊάν σου μὲ τὰ καπνίσματα λίβανον καὶ ἀπήγανον καὶ τριαντάφυλλα ξηρά· καὶ ἔπαρε καὶ μίαν γαστέραν καὶ γέμισέ την νερόν ἀπὸ βρύσιν ἀνατολικήν, ἄλαλος...» (κώδ. XVI αἰ.)⁴.

Παρατηροῦμεν οὕτω, ὅτι τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα τοῦ «ἀμιάητου νεροῦ» εἰς τὸν βίον σήμερον τοῦ λαοῦ ἔχει παραδόσιν συνεχιζομένην ἤδη ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος. Εἰς τὰς μυστικὰς δὲ ἐνεργείας (μαντικὰς, μαγικὰς, λατρευτικὰς κλπ.) τοῦ λαοῦ εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ, ἔχει, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω σ. 45-46, τὴν βαθυτέραν σημασίαν τῆς μὴ διαταραχῆς διὰ τῆς ὁμιλίας τοῦ εἰς τὴν πηγὴν, ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἐδρευόντος δαίμονος, ὥστε οὗτος νὰ διατεθῆ εὐμενῶς πρὸς τὸν ἀσκοῦντα τὴν μυστικὴν πράξιν, νὰ ὑπακούσῃ οὕτω καὶ τεθῆ εἰς τὴν διάθεσίν του ὡς ὑπουργός, βοηθός, εἰς τὰς θελήσεις του⁵.

Ἡ ἀρχικὴ σημασία ἐνταῦθα τῆς σιγῆς νομίζω, ὅτι θὰ ἦτο ἡ τήρησις αὐτῆς μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παραλαβῆς τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς πηγῆς, ἔπειτα δὲ ἐπεξετάθη ἐκ τοῦ σημείου τούτου καὶ εἰς ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μεταφορᾶς αὐτοῦ. Ἡ χρονικὴ δ' αὕτη στιγμὴ τῆς προσεγγίσεως εἰς τὴν πηγὴν καὶ τῆς παραλαβῆς τοῦ ὕδατος φαίνεται, ὅτι ἀποτελεῖ τὸ κρίσιμον χρονικῶς σημεῖον τῆς ὅλης πράξεως, διότι λαμβάνει τότε χώραν ἡ ἐπικοινωνία πρὸς τὴν κατέχουσαν τὴν πηγὴν θεότητα, διὸ ἀπαιτεῖται σιωπὴ καὶ ἡρεμία, ὡς καὶ κατὰ τὴν προσευχὴν, κατὰ τὴν μαγικὴν πράξιν, ὡς ἀνωτέρω σελ. 55, 58, καὶ λατρευτικὰς ἐνεργείας.

¹ *Arm. Delatte, Anecdota Atheniensia, ἐνθ' ἀν., σ. 40, στ. 12-13.*

² *Ἐνθ' ἀν., σ. 430, στ. 6-8.*

³ *Αὐτόθι, σ. 496, στ. 1-2*

⁴ *Αὐτόθι, σ. 51, στ. 8-12. Βλ. ἄλλας μαρτυρίας περὶ τοῦ ἀμιάητου νεροῦ εἰς σ. 504, στ. 5, σ. 460, στ. 18 κ.ά.*

⁵ *Τοῦτο παρατηρεῖται ἰδίᾳ εἰς τὰς μαγικὰς πράξεις δι' ὧν ἐπιζητεῖται δαίμων ἢ περισσότερα πνεύματα νὰ περιέλθουν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ μάγου καὶ βοηθήσουν αὐτὸν πρὸς τὸν σκοπὸν του. Σχετικαὶ μαρτυρίαι ἀπαντοῦν ἤδη εἰς τοὺς μαγικοὺς παπύρους. Χαρακτηριστικῶς σημειώνομεν ἔτι καὶ ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ καὶ τῆς Ἁγίας Ἰουστίνης (κει-*

RÉSUMÉ

**Usage et signification de l'eau puisée
en silence (sans parler) dans la vie populaire**

par Georges Aikaterinides

Dans certaines actions traditionnelles de la vie populaire: divination, magie et autres, ainsi que dans certaines manifestations: culte populaire, mariage, naissance, mort, médecine populaire etc. on rencontre divers usages de l'eau, ayant chacun, chaque fois, une signification spéciale.

Dans la présente étude l'auteur examine des croyances relatives aux diverses circonstances ci-haut mentionnées, comme celles se référant au sommeil de l'eau à un temps déterminé de la nuit et tout spécialement à celles qui se rapportent à l'eau puisée en silence (ἀμίλητο νερό).

Dans diverses régions on rencontre la croyance populaire que l'eau dort pendant un certain temps de la nuit, par conséquent, quiconque vient prendre de l'eau à la fontaine doit la réveiller sinon il risque de lui arriver du mal. L'auteur publie certaines légendes populaires s'y référant, parmi lesquelles en certaines occasions l'eau agit sans se personnifier et en d'autres elle se transforme en génie vivant dans l'eau (en nymphe, Fée etc).

Il existe une signification plus profonde dans le fait de réveiller le génie de l'eau avant de la puiser, car s'il ne se réveille pas, il sera transporté endormi dans la cruche à la maison et dans ce cas il serait avalé avec l'eau et ferait du mal à ceux qui l'aurait bu.

L'auteur pense que cette croyance se rattache également à une autre, selon laquelle dans diverses actions magiques ou de divination on emploie

---

μένου του 4ου αἰ. μ.Χ. (βλ. *L. Radermacher*, Griechische Quellen zu Faustsage, Wien u. Leipzig 1927, σ. 40) ὅτι ὁ μάγος Κυπριανός, ἵνα ἐλκύσῃ τὸν ἔρωτα τῆς Ἰουστίνης διὰ μαγικῆς πράξεως «ἐν ταῖς μαγείαις αὐτοῦ ἐκάλεσε δαίμονα ὃ δὲ δαίμων ἐλθὼν λέγει· τί μὲ κέκληκας; ὃ δὲ πρὸς αὐτόν· ἐρῶμαι παρθένου τῶν Γαλιλαίων καὶ εἰ δύνασαι μοι ταύτην παρασχεῖν...» (βλ. *L. Radermacher*, ἔνθ' ἄν., σ. 86, στ. 2-4, βλ. καὶ εἰς σελ. 92, 96, 104). Εἰς μεταγενέστερον ἀκόμη κείμενον (ἔκ κώδ. XVI αἰ.) παραγγέλλεται ὁμοίως εἰς μαγικὴν συνταγὴν «καὶ ἐπικαλοῦ τοὺς ἀγγέλους ἵνα ὑποτάξουν τὰ δαιμόνια εἰς χρεῖαν σου» (βλ. *Arm. Delatte*, Codices Athenienses, Bruxellis 1924, σ. 81, στ. 13-14. (Catal. Cod. Astrol. Graec., tom. X) κλπ.

aussi de l'eau devant d'être transportée de la fontaine en silence absolu c'est-à-dire, sans que la personne, qui la transporte, ne dise un mot.

Les jeunes filles utilisent cette eau pour des actions divinatoires le soir du 23 juin, veille de la fête de St Jean Baptiste, laquelle coïncide avec le solstice d'été. Les jeunes filles et les jeunes gens se servent de cette eau pour deviner celui ou celle qu'ils épouseront. On fait encore ce genre de divination en d'autres occasions comme pendant le Carnaval, la nuit de la veille des Saints Théodores, celle de St Georges, comme aussi le matin du 1er mais, avant le lever du soleil, pendant la fête de l'Ascension, ainsi que le premier jour de l'an. On emploie de même cette eau pour guérir des maladies maléfiques, dans des actes de magie, pendant la préparation du levain pour le pain de la noce, à la fin de la moisson, pendant l'émigration d'un membre de la famille à l'étranger etc.

L'auteur remarque que dans les coutumes déjà mentionnées l'eau puisée en silence (amilito neró) contient une force secrète qui contribue à la réussite du but divinatoire ou magique. Si quelqu'un parle pendant le transport de l'eau cette force secrète risque de disparaître.

Cette force de l'eau est personnifiée par le génie qui y demeure que l'on tâche en silence de ne pas déranger afin de bien le disposer envers celui qui exerce l'action mystique. Il obéira ainsi à sa volonté et viendra à son secours pour l'aider à atteindre le but désiré.

Cette coutume de l'eau puisée en silence provient des temps antiques où le silence était déjà en usage sur un plan plus large dans des actes divinatoires des Romains, dans le culte des Hellènes etc.

